

Lsz. 846

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM
DIAPOZITÍV-SOROZATA

az általános iskola 6. osztályának magyar irodalom tanításához

MÓRA FERENC:

Kuckó király

Kiadja:
Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest, 1974

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM
DIAPOZITIV-SOROZATA
az általános iskola 6. osztályának irodalomtanításához.

MÓRA FERENC: KUCKÓ KIRÁLY

Kiadja:
a Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest,

Készült
AZ ORSZÁGOS
TANSZERGYÁRTÓ ÉS ÉRTÉKESÍTŐ VÁLLALAT
Kutatási és Filmgyártási Főosztályának irányításával

Dr. Brósz Róbertné
munkája

Móra Ferenc: Kuckó király

I.

A képek témái:

1. Aratás idején, szép holdvilágos éjszakákon kint a szérűn egyéb se járta, csak a Kuckó király története . . . .
2. Aki csak épkézláb ember volt a faluban, az mind elment honvédnek . . . .
3. Nem gyerekjáték a háboru . . . .
4. Mégis csak voltam ám én Kossuth Lajos katonája...
5. Kossuth Lajos azt izente, elfogyott a regimentje...
6. Gyere, Palkó, katonának! . . . .
7. Egy zsák korpát cipelt haza elé . . . .
8. Szomoruan meresztette ránk a nagy kék szemét . . . .
9. Vállára kapta a zsákot . . . .
10. Német lett az ur az országban, bujdosott előle a szegény honvéd . . . .
11. A fényes tiszti ruhát felcserélte szegényember-gunyával . . . .
12. Beállt halászlegénynek Galambos Imre halászmester uramhoz . . . .
13. De mesét se hallottunk még soha olyan szépet...
14. Léket vágta a Tisza jegén . . . .
15. Ellenség jár . . . .
16. Nyomomban vannak . . . .
17. Ha odavezetsz bennünket . . . .

18. A három katona közrefogta a gyereket, úgy vágtak neki az éjszakának . . .
19. Szép csendesen beleeresztette magát abba a nagy lékbe . . .
20. A jeges víz még csak nem is loccsant - az arany-pénz a jégre dobva . . .
21. A halászok másnap reggel . . .

II.

A képek felhasználásának lehetőségei és módjai:

A Tanterv a 6. osztályban a jellemzést állítja az irodalomtanítás középpontjába: "Tudjon összefüggő jellemzést adni a tanuló az epikai alkotások legfőbb alakjairól, életkorának megfelelő szinten biztonsággal ítélje meg ezeknek az irodalmi hősöknek társadalmi hovatartozását..."

"... Ismerje fel az irodalmi hős tulajdonságait. Az írói jellemzés eljárásait (a külső leírás, a környezet leírása, beszéltetés, cselekedtetés)..."

Állandó cél marad a jellemzés gyakoroltatása szóban és írásban. Továbbra is felszinen tartjuk a tömörítést és a részletezést. A fogalmazási ismereteknél a 6. osztályban követelmény a főrész tagoltabb megszerkesztése, így azt is gyakoroltatjuk.

Természetesen a készségfejlesztés érdekében a szókincsfejlesztés, a mondatalkotási gyakorlatok ismételten szerepelnek.

Ezeknek a követelményeknek megvalósítását tükrözik a Tankönyv feladatai s a Kézikönyv tervezése. A fenti célok hatékonyságát akarja növelni a képsor is.

A fő cél a történet etikai vonatkozásának átélése, az 1848/49-es harc győzelmének, bukásának bemutatása. Mindent a képsor csodálatos áttétellel egy Tisza menti falura vetíti, ahol a gyerekek párhuzamosan játszák, élük a felnőttek

történelmét. A kis Kasza Palkó hősiessége és tragédiája egyben egy nemzet hősiessége és tragédiája.

A történetet keretbe helyeztük. Az 1. kép mutatja, sugalmazza a gyerekeknek, hogy Kuckó király története szájról-szájra vándorolt, éppen úgy, mint a népköltészeti alkotásoké.

A 2,3, 10, 15-ös képek a történelmi kort idézik. Ezek adják a szabadságharc képi átélését. Dicsőség, győzelem, bukás! A történelmi időkből való tájékozódás általában nehezen megy a tanulóknak, így az áttekintésben, tájékozódásban aktív szerepet játszanak a felidéző képkepek.

Természetesen Kasza Palkó jellemének feltárása és megbeszélése a központi anyag. (Tankönyv, 180/4.) A diaposzitiv-sorban is azok a képek dominálnak, amelyekből árnyaltabban, mélyebben ismerhetik meg a tanulók ennek a félszeg kis könyvmolynak emberi nagyságát: 6, 7, 9, 11, 12, 17, 18, 19, 20-as képek.

A kilenc kép tartalmilag teljesen tükrözi a móraképi ábrázolást, az író véleményét, hősiesség szerelmét.

Vigyázzunk arra, hogy a művészi képek élményének hatása alatt ne kerüljön háttérbe az írói szöveg. A kettő együtt vezesse el a gyereket az elemi esztétikai mozzanatok, a részvét, az önfeláldozás stb. átélésére, egészen a katarziszig. Szükség van erre a mély identifikációra, mert Kasza Palkó halála, felmagasztalása az alkotó aktív hazaszeretettel is kézzelfogható bizonyítása. A mai gyerekek vele

együtt járhatja végig a jellemformálódás, a belső átalakulás útját. Nemcsak a "vezér"-egyénségek tehetnek sokat, hanem a gyengék is, akiknek ereje a jellemükből fakad.

Igy fog különbséget tenni a tanuló a hősködés és a hősiesség között. Így tanul meg itélni saját osztálytársairól, s véleményét kiemelni a sztereotip szűrkeségből, (Tankönyv, 180/3) s talán eljut az önnevelés lehetőségének elindításához is.

Miután az anyagot a Kézikönyv két óra tervezi, a második órát a készségfejlesztésre állítsuk be. Jó lehetőség kínálkozik a csoportos foglalkoztatásra.

Különböző megfigyelési szempontokat lehet adni:

- a./ Hogyan tükrözi a tájleírás a szabadságharc győzelmét, bukkását? (A képek szinhatásainak, hangulatának megfigyeltetése, szógyűjtés.) Közepes képességű osztályoknál ez könnyen elvégezhető!
- b./ Az idegen, német katonák viselkedésének megfigyeltetése a 15, 17, 18-as képek vetítésével és szógyűjtés, mondatalkötés a betolakodók gyűlöletének kifejezésére. Csak jobb gyerek-anyagnál elvégezhető feladat ez, hiszen a csoportos jellemzés problematikáját hordozza.
- c./ Mi a különbség a kis "generális" és Kasza Palkó cselekedetei között? A 4, 5, 6, 8, 21-es képek bemutatásával véleményüket, ítéletüket írják meg.

Tisztázódnak olyan fogalmak, mint hőstett és hősködés.

Az egész osztályt megmozgató szempont lehet a történet háttérének kiemelése; azaz a tájat tükröző képek vetítése.

A koranyár vidám színe, a víz fényei, a tél kopársága, szürkesége biztosítja az események időbeliségének képi bemutatását. Fontos ez a megfigyeltetés a tanuló időérzékének fejlesztése szempontjából. Itt is lehet gyakoroltatni az időhatározó szókat, amelyek pontosabbá teszik a tanulók szó- és írásbeli kifejezőképességét. Amíg az 5. osztályban a leírással kapcsolatban főleg a térbeliségen volt a hangsúly, addig a 6. osztályban szorosabban kapcsoljuk a leírás-hoz az időbeliséget is.

Az órákon a kép és szöveg kapcsolásával olyan komplex esztétikai nevelés lehetőségét adtuk meg a fentiekkel, amelyek komoly szerepet játszanak a tanulók tudatának formálásában.

Korszerű eszközökkel és korszerű módszerekkel lehet csak a tanítás; órában rejlő időtartalékot feltárni. Gazdaságos tervezéssel kell eljuttatni a gyereket a Tanterv követelményeinek elsajátításához.

III.

A képek tartalma:

A képsort Rogánné Szabó Ágnes és Rogán Miklós grafikusművészek készítették. Képeik a témát formában és színben sokrétűen, gazdagon, nagy átéltséggel ábrázolják, tökéletesen fejezve ki Móra Ferenc írói világképét.

1. kép: A népköltészeti alkotások egyik bölcsője a színhely. Ott vagyunk a szérűn. Holdvilágos, ezüstös éjszaka van. A pihenés órái ezek, amelyek átmenetek az álomba is. Asszonyok, férfiak, gyerekek "mesét" hallgatnak. Talán Móra édesapja is ott van a fiúk között. A multat idézi az ősz öreg ember:
Kuckó királyról szól a története.
2. kép: 1848! Egyik napról a másikra támadt a nemzeti hadsereg. "Most szép lenni katonának, Mert Kossuthnak verbuválnak" - hangzik az ének, és gyűlnek a férfiak a zászló alá. Nem kellett már fogdosni a katonáknak valót! Vidáman, boldogan, önként vállalják a haza védelmét.
(Kézikönyv, 282/67. óra)
3. kép: Diadalmasan nyomul előre ez a hadsereg. Pákozdi, Váci, Isaszegi a tavaszi hadjárat dicsőséges állomásai. "Dehát hol vette ez

a nemzet azt az ósmondabeli erőt?" - kérdi Jókai.

...A nép az, ki eszével, találékony furfangjával, jóakarásával, szellemével védi, siettetí, inti, buzdítja, őrzi imádott hadseregét..
válaszol az író. A képpel kapcsolatban idézzük fel a tanulók történelmi ismereteit is.

4. kép: A magyar nép összefogása még a gyerekeket is állásfoglalásra készíti, hősi cselekedetekre bírja. Ez mutatkozik meg a játékokban is. Dramatizálják a győztes csatákat. A németek szerepét csak a tiltakozni nem tudó fűzfák vállalják. Azokat rohamozza a kis generális meztelű csapatával. (Kézikönyv, 66. óra, Tankönyv, 1. feladat)
5. kép: A katonáskodás marad a gyerekek legjobb és legnemesebb szórakozása. Nem tudják soha megenni. Ugy masiroznak a falu utcáján énekelve, mint az igazi felnőttek. Dob, zászló, csillogó szemek, mosolygó asszonyarcok teszik színessé a menetelést. Milyen büszke a kis generális! Pattognak a vezényszavak - készülnek a döntő útközetre! (A bevezetés tömörítését lehet gyakoroltatni a kép alapján és fel lehet frissíteni a Kossuth-nóták címeit.)
6. kép: A novella főhősét mutatjuk be: Kasza Palkót. Nagyon szegény. Ezt a berendezés megfigyeléséből is megállapíthatják a tanulók. (Ágy,

asztal, mécses, bögrék, stb.) Édesanyja gyapjút nyír. A fiucska a kemencéhez húzódik félénken. A kis generális vitázik vele, hívja a "honvédjaihoz" - játszani. Palkó védekezve szoritja magához könyvét, nem hajlandó a gyerekekkel elmenni. (A két gyerek különböző egyéniségének megbeszélésére már itt sor kerülhet a szógyűjtő feladatok segítségével.)

7-8. kép:

Ujabb csata után fáradtan érkezik a kis "hadsereg". Szembetalálják magukat Palkóval. Éppen egy zsák korpát cipelt hazafelé a malomból. A fiucska megriad, reszketteve hátrál a "sereg" elől. Azok üvöltve rávetik magukat "végre igazi ellenség" - kiáltják. A zsák a földre kerül.

Nagyon egyenlőtlen a küzdelem. A megségyenített Palkó riadt, könnyes szeme mutatja ezt. A kis generális nem lehet büszke erre a könnyű győzelemre! (Tankönyv, 180/3. feladat, Kézikönyv, 66. óra.)

9. kép:

A vállára kapott korpászsákkal sirva indul hazafelé Kasza Palkó. Mögötte hadonászó, megvadult gyerekek csoportja. Gyávának, anyámasszony katonájának, hitványnak, gyengének bélyegzik a kisfiut. (Egyéni és csoportos jellemzésre is alkalmas ez a kép!)

10. kép: A kettéosztott kép a szabadságharc bukását és annak következményeit mutatja be. Német lesz az ur az országban, bujdosik előle a szégyen honvéd, ki merre lát. Ebbe a kis faluba is elvetődik egy bujdosó honvédtiszt. Megnyílnak a kis házak ajtai, és befogadják a menekülőt. (Fantáziafejllesztő szóbeli fogalmazást kapcsolhatunk ehhez a képhez. Mit kérhetett, mint mondhatott a tiszt a befogadóknak?)
11. kép: A halászsok tanyáján vagyunk. A bujdosó élményeiről mesél. A közösség szomjasan issza a szavát. A kis Palkónak többet jelent ez mint a könyvek betűi. Eleven történelem fogalmazódik meg itt. Ugyanilyen lelkes hallgató a kis generális. De ő se hordja már a rézgombos egyenruhát! A kép szinte tükrözi az elmúlt harcok feszültségét, a szabadság eltiprását.
12. kép: Az őszi Tisza-part képe. A fűzek hullatják levelüket. Folyik a halászat. Nagy esemény ez a falu életében. Ott vannak mind a férfiak. Velük dolgozik a bujdosó tiszt is. A gyerekek bámészkodnak. Várják a halászlét. Ennyi a szórakozásuk csak. Nincs kedvük a satnya fákat párviadalra kihívni! Elmultak a győzelem derűs, viharos napjai!
13. kép: Palkó mindenütt ott van, ahol a honvédtiszt. Szinte apa és gyermeke viszony alakul ki köztük. Az árva kisiut talán a magáé helyett tanítgatja

a menekülő. Könyvet válogat neki, magyaráz, mesél a gyerekeknek. Az pedig minden szabad idejét a halászházban tölti. (Önálló fogalmazási téma is lehet. Párbeszéd gyakoroltatására igen alkalmas. Felhasználható fogalmazási gyakorlóórán is.)

14. kép:

A téli Tiszánál vagyunk. A hó és jég birtokba vette a vidéket. (Érdekes itt is megfigyeltetni a színek eddigi változásait, azaz az időbeliséget.) A halászok lékvágással birkoznak. Vastagon befagyott a folyó. Nem könnyű a munka. Mint máskor, mos is ott dolgozik a honvédtiszt. Valami nyugtalanítja. A messzeségből feléjük közelednek. Lovasok? Katonák? Németek? Mit keresnek erre? - Ezeket a kavargó gondolatokat a kép segítségével meg lehet fogalmaztatni a tanulókkal. Így a reprodukálás mellett lehetőségük van önálló fogalmazás szerkesztésére és a fantázia fejlesztésére is. Kitűnően lehet a menekült lelkiállapotával kapcsolatban rönkonértelmű szavakat gyűjteni. Kiadhatjuk egyéni feladatlap, vagy csoportos foglalkozás témájának is.

15. kép:

A német katonákat látjuk a hóval borított országúton. A táj teljesen elhagyott. Az állatokon, az embereken a fáradtság nyomai. A téli falu pislákoló fényei s fehér füstcsikok látszanak.

16-17. kép: A három megszálló katona célhoz ért. Veszedelemben a honvédtiszt! Ő érte jöttek! Megint menekülnie kell! Dermedt mozdulatlanság a szobában. Az ellenség jelenléte most döbbsenti rá a ház apraját - nagyját a valóságra. S a három idegen katona a félénk, megrettent Palkót rohanja le. Mindez szerepel érzelmileg a képen: fenyegetés, csábítás, judáspénz, iszonyatos rémület és kilátástalan harc az egyenlőtlen erő-csoportok között. Egy félő gyerek és a hatalom, az erőszak áll egymással szemben. (Tankönyv, 180/2. feladat) Kitűnő lehetőség a melléknevek jellemfestő hatásának, s a helyesen megválasztott igék szerepének bemutatására. (Kézikönyv, 66. óra)

18. kép: A tetőponthoz közeledünk. Kis hősiünk a hóesésben a Tisza jegén gyalogol. Az életből a halálba! Micsoda harc lehet a lelkében?! Félt, de legyőzi önmagát, mert meg kell mentenie felnőtt barátját. Látni alig lehet, olyan nagy a sötétség. Futni se tud, ott a három katona szorosán mögötte. Hogy forduljon szembe az üldözőkkel? Érti testi gyengeségét! Ekkor ismét felvillan benne a lélek képe, megvan a megoldás! Most már nem fél, lépései határozottak, céltudatosak. Mit is mondott az öreg halász: "A makkosi töltés irányában, ha bele akarsz fulladni". (Jobb osztályoknál a kép kapcsán megpróbálkozhatunk Palkó lelkiállapotának részletezésével.)

19. A lélek fekete négyszögét látjuk. A víz apró részkefével fészkelődik börtönében. Palkó megtalálja

az egyetlen megoldást. Összeszorított szájjal ereszkedik a jeges vízbe, hogy maga után csalogassa az üldözőket. A víz még csak nem is loccsan, a gyerek még csak el se sikoltja magát.

20. kép: Odavesztek a németek is. Észre se vették, hová jutottak, mire a víz összecsapott a fejük fölött. A jégre dobva ott csillog az aranypénz, még a halálba se akarta magával vinni Kuckó király. (A megoldást elbeszélés formájában is újra fogalmaztathatjuk.)
21. kép: A reggeli fényben halászok állnak a lék szélén lehajtott fejjel. Értik az eseményeket, s nagyon fáj a szívük a kisfiu miatt. Mozdulatukban a bánat mellett ott huzódik a tiszteletadás. Hőssé vált előttük Palkó, akiről azt hitték, hogy áruló lesz. A kis generális hidegtől, sirástól vacogva néz a vízbe. Keze tisztelgésre lendül. A volt "vezér" tiszteletadása ez a szabadságharc kései mártirjának. (Fantáziafejlesztés: Milyenek látja a kis generális Palkót?)

Érzékeltesük a tanulókkal Móra elbeszélésének népi ihletését, a mesemondó izzó hazaszeretetét, amely két-három emberöltőn keresztül szól a ma ifjúságához.

Összefoglalva: A képekkel, a Tankönyv és a Kézikönyv irányításával a következő feladatokat végezhetjük el: a főhős jellemzése, tömörítő és részletes tartalomelmondás, párbeszédés részek interpretálása, szókincsfejlesztés, mondatalkotás, önálló, fantáziát megmozgató elképzelések, csoportos jellemzések és a leírások ismétlése az időt érzékeltetve.